

УДК 004.413:351.741

Б. РАЦІБОРИНСЬКИЙ, кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
М. ЦЕЛУЙКО, науковий співробітник НДЦПІ АПРН України

ДО ПИТАННЯ РОЗРОБКИ ДЕРЖАВНОЇ ПРОГРАМИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Анотація. Розглядаються підходи до розробки Державної програми інформатизації правоохоронних органів України та етапи її впровадження в практичну діяльність.

Останніми роками в Україні спостерігається загострення криміногенної обстановки. Аналіз роботи правоохоронних органів свідчить про те, що однією з головних причин низької ефективності боротьби зі злочинністю є незадовільний стан взаємодії підрозділів правоохоронних органів України в оперативно-розшуковій роботі, профілактиці правопорушень внаслідок відсутності ефективної інтегрованої системи обміну інформацією, своєчасного її отримання працівниками всіх рівнів [1].

На сучасному етапі інформаційну підтримку правоохоронних органів у розкритті і попередженні злочинів, встановленні та розшуку злочинців, забезпечення статистичною, аналітичною та довідковою інформацією здійснюють центральний та регіональні інформаційні підрозділи, які не поєднані в єдину мережу правоохоронних органів. Крім того, стан інформаційних підсистем потребує їх модернізації.

Вимоги до реорганізації та оновлення існуючої системи інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронних органів України.

На виконання Указу Президента України від 31 січня 2006 року “Про Єдину комп’ютеризовану інформаційну систему правоохоронних органів з питань боротьби зі злочинністю” та від 20 березня 2006 року “Про план заходів на 2006 рік щодо вдосконалення судового устрою та забезпечення справедливого судочинства в Україні відповідно до європейських стандартів” пропонується створити Інтегровану інформаційно-аналітичну систему (ІАС) правоохоронних органів України, метою якої є вдосконалення діяльності правоохоронних органів з використанням сучасних інформаційних технологій, комп’ютерного та телекомунікаційного обладнання, а також суттєво зміцнити їх спроможність протидії та профілактики злочинності [2].

Першу чергу реорганізації можна розпочати з побудови ІАС центральних апаратів МВС України, СБУ України, Генеральної прокуратури України, Верховного Суду України, ГУМВС України в Київській області та в м. Києві при забезпеченні взаємодії з інформаційними системами УМВС в областях і державних установах України.

Розбудова ІАС передбачає вирішення правоохоронними органами і їх підрозділами наступних функціональних задач:

1. Побудова Єдиної цифрової відомчої телекомунікаційної мережі правоохоронних органів України до рівня районних підрозділів.
2. Створення програмно-технічної бази для впровадження ІАС у підрозділах правоохоронних органів по вертикалі до районного рівня.
3. Створення та впровадження типового програмного забезпечення ІАС, єдиної

технології обробки даних, інтеграції усіх інформаційних обліків та єдиної технології обміну інформацією між центральними та регіональними вузлами системи.

4. Залучення зовнішніх інформаційних ресурсів органів виконавчої влади до складу ПАС. Забезпечення взаємодії ПАС із створеною Єдиною комп'ютерною системою правоохоронних органів з питань боротьби зі злочинністю.

5. Створення комплексної системи захисту інформації ПАС. Забезпечення розмежування доступу та авторизації користувачів інформаційних ресурсів ПАС, реєстрації запитів та контролю за використанням інформації.

Перехід України до ринкових відносин, подальше розгортання державотворчих процесів, проведення соціально-економічних реформ, розширення міжнародного співробітництва, розвиток демократизації суспільства в Україні в умовах постійних зрушень у науково-технологічній сфері вимагають посилення вимог до рівня інформатизації суспільства та інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронних органів України, зміцнення законності [4].

На сучасному етапі переходу від індустріального до інформаційного суспільства у всіх провідних державах світу ступінь використання інформаційного простору та інформаційних технологій стає безпосереднім чинником економічного зростання, зміцнення законності, забезпечення обороноздатності країни, соціально-політичної стабільності та розвитку демократичних засад в управлінні державою. Законами України “Про міліцію”, “Про прокуратуру”, “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю” та іншими діяльність правоохоронної галузі України (МВС, СБУ, Прокуратури, Мін’юсту, Держприкордонслужби, Держмитслужби, ДПА) (Рис.1) спрямована на всебічне утвердження верховенства закону, зміцнення правопорядку і має своїм завданням захист від неправомірних посягань.

Метою Державної програми інформатизації правоохоронних органів України є:

- вдосконалення оперативно-службової діяльності правоохоронних органів України і їх підрозділів на основі використання сучасних інформаційних технологій, комп'ютерного та телекомунікаційного обладнання, а також суттєве зміцнення їх здатності протидії та профілактики злочинності;
- забезпечення громадського порядку, охорона держави від економічних злочинів, прав і законних інтересів громадян [3].

Стан інформатизації

У цілому укомплектованість комп'ютерною технікою правоохоронних органів України недостатня і є нерівномірною. Це не дає можливості використовувати в повному обсязі сучасні інформаційні технології, створювати електронні інформаційні системи та ресурси.

Технічні засоби, що використовуються в центральних апаратах правоохоронної галузі (МВС, СБУ, Генпрокуратури, Мін’юсту), підлеглих підрозділах в областях, в структурних установах та організаціях, що перебувають в їх підпорядкуванні, характеризуються широким спектром типів персональних комп'ютерів та мережного обладнання – від застарілих персональних комп'ютерів типу АТ 386/483 до сучасних Pentium IV.

У переважній більшості використовуються програмні продукти компанії Microsoft: операційні системи Windows-9X, Windows NT/2000; офісні програми MS OFFICE'95/2000. Функціонують локальні мережі під управлінням мережних операційних систем Novell, Windows NT, Unix.

Правоохоронні органи та більшість підвідомчих їм установ і організацій мають доступ до мережі Інтернет, створили та забезпечують функціонування власних веб-сайтів, їх працівники використовують у своїй роботі електронну пошту.

Відсутня телекомунікаційна система, яка дозволила б створити корпоративну мережу обміну даними й управління ресурсами всіх структурних підрозділів правоохоронних органів України і підвідомчих їм установ і організацій. Зв'язок з регіональними підрозділами базується на використанні електронної пошти, але низька якість комутованих телефонних ліній загального користування унеможливорює забезпечення ефективного обміну інформацією.

Недостатньою є також ефективність роботи локальних мереж, що обумовлено в першу чергу відсутністю програмного забезпечення управління базами даних та дублюванням роботи серверів мереж.

Потребує покращення кадрове забезпечення – у більшості регіональних підрозділів правоохоронних органів України відсутні за штатним розкладом посади спеціалістів з інформаційних технологій або ж вони вакантні. На шляху вдосконалення діяльності правоохоронних органів України має місце низка об'єктивних чинників, які ускладнюють здійснення інформаційно-аналітичної роботи. До них належать:

- *специфічність задач*, що вирішуються системою правоохоронних органів України і їх підрозділами, характерних тільки для цієї галузі;
- *багатогранність функцій* правоохоронних органів України, що обумовлена необхідністю керівництва службами різного призначення;
- *розгалуженість підрозділів правоохоронних органів України*, що знаходяться в різних оперативних та інших умовах по всій території України;
- *специфічність автоматизації процесів збору, обробки та видачі інформації* посадовим особам;
- *неточність і неповнота інформації*, з якою працюють структурні підрозділи, породжувані недостатністю як ресурсів для її одержання, так і взаємодії між підрозділами;
- *обмеження реального часу*, протягом якого мають бути прийняті управлінські рішення незалежно від складності вирішуваних питань і обсягів оброблюваної інформації;
- *багатокритеріальність при прийнятті управлінських рішень на всіх рівнях*;
- *відсутність належної культури виконання та використання інформаційно-аналітичних матеріалів* [5].

Головна мета, завдання

Головною метою розробки і впровадження Державної програми інформатизації правоохоронних органів є створення умов для подолання негативного впливу вищезазначених чинників і забезпечення ефективної роботи правоохоронних органів України, підвідомчих їм установ і організацій шляхом створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, побудованих на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки.

Це досягається через реалізацію низки завдань, головними з яких є:

- впровадження та забезпечення ефективного функціонування локальних мереж правоохоронних органів України, підвідомчих установ і організацій, модернізація програмно-технічної бази, забезпечення сучасними програмними та технічними засобами [6];
- створення електронних інформаційних систем і ресурсів, інтеграція їх до веб-сайта правоохоронних органів України та Єдиного веб-порталу органів виконавчої влади;
- побудова корпоративної інформаційної мережі, що об'єднує локальні обчислювальні мережі, електронні інформаційні системи і ресурси правоохоронних органів України,

підвідомчих установ і організацій із забезпечення дотримання вимог щодо захисту інформації;

- забезпечення більш швидкого та доступного надання державних (адміністративних) послуг громадянам та юридичним особам через веб-сайт правоохоронних органів України та веб-сайти підвідомчих установ і організацій в електронній інформаційній системі “Електронний Уряд”.

Водночас створення єдиної автоматизованої системи правоохоронних органів України – дуже значний за обсягом комплекс робіт, що пов’язаний з питаннями упорядкування фондів і потоків інформації, що потребують удосконалення організаційної структури управління, зміцнення методів і форм управління.

Принципи формування Програми

На сучасному етапі розвитку інформаційних технологій, коли комп’ютерні мережі стають глобальним чинником, а засоби інформатизації охоплюють все нові ділянки державного та суспільного життя, створення Програми має врахувати увесь досвід інформатизації, накопичений на різних рівнях: державному, галузевому, регіональному, корпоративному, а також новітні досягнення у сфері наукових розробок і технологій. З урахуванням цього основними принципами формування Програми є:

- *збереження закономірностей організації управлінських робіт* (пропорціональність, ритмічність, розподілення і кооперація праці, безперервність процесів);

- *врахування особливостей управлінського об’єкта* (оперативна обстановка, сили і можливості, тип і масштаб);

- *вдосконалення системи інформації* (визначення раціональних обсягів і періодичності її надання);

- *принцип спадковості* – ґрунтується на збереженні та максимальному використанні наявної інформаційно-технічної, телекомунікаційної та організаційної структури, кадрового потенціалу і накопиченого досвіду в нових умовах;

- *принцип поступовості і неперервності* – Програма є масштабним проектом, що потребуватиме значних витрат, і тому має створюватися поступово, але постійно й неухильно, охоплюючи все нові ділянки галузі;

- *принцип підтримки стратегії програмно-цільового управління* – визначає аспект взаємодії між правоохоронними органами, організаціями, установами, їм підпорядкованими, в процесі формування та забезпечення реалізації державної політики в інформаційній сфері. Ця взаємодія керується ієрархією цілей та відбивається в системі взаємопов’язаних проектів Програми;

- *принцип багатоаспектної інтеграції* – така організація інформаційних ресурсів, за якої інформаційні одиниці ресурсів, що можуть бути різними в окремих підрозділах, установах та підприємствах правоохоронних органів України за своїми джерелами, формами подання, способами та регламентами актуалізації, ступенями визначеності, об’єктивності та достовірності, а також іншими параметрами, мають єдину концептуальну модель подання, що утворює метабазу правоохоронних органів України;

- *принцип розмежування доступу та комплексності системи технічного захисту інформації (ТЗІ)* – доступ згідно з вимогами до забезпечення захисту інформації залежно від грифу інформації та необхідність комплексного підходу до організації ТЗІ, узгодження робіт з ТЗІ, які проводяться різними відомствами і структурами;

- *принцип раціональності* – пріоритет надається рішенням, що не приводять до створення нових організаційних структур. Аргументами вибору є наявність споріднених

функцій, відповідних фахівців, потрібних інформаційних ресурсів, зацікавленості в результатах виконання функції.

Пріоритетні напрями інформатизації

Відповідно до покладених завдань та з урахуванням структури визначено основні пріоритетні напрями інформатизації правоохоронних органів України:

- організаційно-правове забезпечення інформатизації;
- інформатизація оперативно-розшукової діяльності;
- розвиток засобів комп'ютерного обміну інформацією та поширення мережі користувачів інформаційних підсистем;
- розробка та впровадження стратегії захисту інформації в мережах;
- інтеграція інформаційних підсистем правоохоронних органів України з міжвідомчими інформаційними підсистемами [7].

Організаційно-правове забезпечення інформатизації правоохоронних органів України та впровадження Програми.

Організаційно-правове забезпечення Програми – це сукупність правових норм, що врегульовують відносини, які складаються в процесі діяльності правоохоронних органів України. В першу чергу воно направлене на досягнення наступних цілей:

- зменшення кількості бар'єрів та обмежень, що виникають в результаті недосконалості системи інформаційної взаємодії правоохоронних органів України та підвідомчих установ і організацій;

- створення надійної і захищеної інформаційної взаємодії правоохоронних органів України та підвідомчих установ і організацій;

- інтеграція електронних систем і інформаційних ресурсів, забезпечення доступу до них.

На цей час розроблено нормативні акти, які визначають порядок використання комп'ютерних програм та порядок експлуатації персональних ЕОМ, створення веб-сайта правоохоронних органів України та забезпечення його функціонування.

Необхідно розробити нормативно-правові акти, що визначатимуть, зокрема:

- єдиний підхід правоохоронних органів України, організацій, установ та підприємств до створення інформаційного ресурсу шляхом стандартизації, уніфікації та сумісності структур даних, їх форматів для безперешкодного обміну інформацією;

- вимоги до складу та змісту інформаційних ресурсів, обмеження щодо їх використання, відповідальних за їх створення і підтримку в актуальному стані;

- порядок включення правоохоронних органів України, організацій, установ та підприємств в інформаційні системи, зокрема, до єдиної системи електронного документообігу та до консолідованого бухгалтерського обліку.

- порядок забезпечення доступу громадян до відкритих інформаційних ресурсів, правоохоронних органів України, їх організацій, установ та підприємств;

- порядок здійснення інтеграції електронних систем і ресурсів структурних підрозділів правоохоронних органів України, підвідомчих організацій і установ до веб-сайта правоохоронних органів України та до Єдиного веб-порталу органів виконавчої влади;

- порядок та перелік надання структурними підрозділами правоохоронних органів України, підвідомчими організаціями і установами громадянам інформаційних послуг загального призначення та інших послуг, які потребують ідентифікації суб'єктів правових відносин і забезпечення цілісності та достовірності інформації (з

використанням електронного цифрового підпису), через веб-сайт правоохоронних органів України та Єдиний веб-портал органів виконавчої влади.

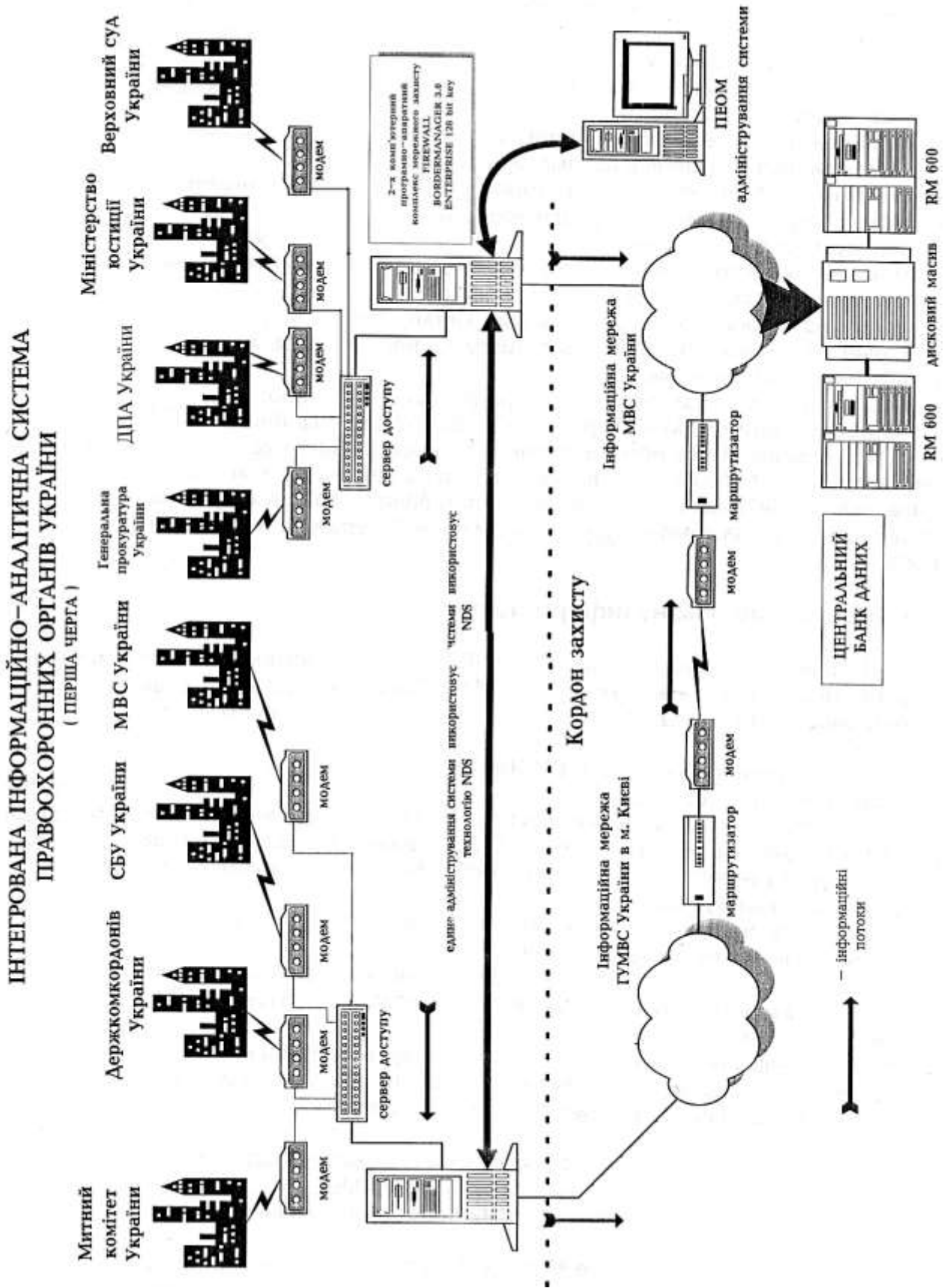

Рис.1.

Основні складові та напрями створення Програми

З урахуванням адміністративно-територіального поділу України створення та впровадження Програми здійснюється на трьох рівнях:

- центральні апарати правоохоронних органів України;
- обласний рівень правоохоронних органів України, ГУМВС України в Криму, м. Києві і Київській області, УМВС України в областях, м. Севастополі та на транспорті;
- районний рівень правоохоронних органів України.

Кожний обласний підрозділ правоохоронних органів має підпорядковані міськрайлінооргани.

Області України умовно можна поділити на три категорії: А, В, С – відповідно з великим, середнім, та малим обсягами інформації, що обробляється.

Відповідно до такого поділу в Україні налічується 10 областей категорії А – з великим обсягом інформації, 8 областей категорії В – із середнім і 7 областей категорії С – з малим обсягом інформації, що обробляється.

Використана література

1. Закон України “Про основи національної безпеки України” від 19 червня 2003 року // Правова база НАУ, версія 8.3.1.0.
2. Указ Президента України “Про Єдину комп’ютерну інформаційну систему правоохоронних органів з питань боротьби зі злочинністю” від 31 січня 2006 року № 80/2006.
3. Михалевич В.С., Каньгин Ю.М., Грищенко В.И. “Информатика – новая область науки и практики» // Кибернетика. Становление информатики. – М.: “Наука”, 1986.
4. Швець М.Я. До питання визначення терміна “правова інформатика” // Правова інформатика. – 2004. – № 2.
5. Системна інформатизація законотворчої та правоохоронної діяльності ; кер. авт. кол. Швець М.Я.; за ред. Дурдинця В.В., Зайчука В.О., Тація В.Я. – К.: Навч. книга, 2005. – 639 с.
6. Системна інформатизація правоохоронної діяльності: монографія / М. Швець, В. Буржинський, Б. Раціборинський та ін.; за ред. В. Дурдинця, В. Євдокимова, М. Швеця; НДЦПІ АПрН України. – К.: Вид-во ТОВ “ПанТот”, 2006. – 287 с.
7. Правова інформатика: підручник / М. Швець, В. Брижко, В. Фурашев та ін.; за ред. В. Дурдинця, Є. Моїсєєва, М. Швеця. – [2-е вид., доп. та перероб.]. – К.: ТОВ “ПанТот”, 2007. – 524 с.

~~~~~ * * * ~~~~~